DE BARTHOLEMEUSNACHT

Janine Garrisson*

De hugenoten zijn er allemaal: de edelen zijn naar Parijs gekomen om de bruiloft van hun leider Henri de Bourbon, koning van Navarra, bij te wonen. Ze verblijven in het Louvre, in de naburige huizen of in de voorstad Saint-Germain, en ze wonen de luisterrijke feesten bij ter ere van het huwelijk van hun aanvoerder met Marguerite de Valois, een prinses uit het Franse koningshuis. Op vrijdag 22 augustus 1572 hebben ze gehoord van de aanslag op Gaspard de Coligny, een belangrijk voorvechter van de Franse zaak, die streed voor erkenning op maatschappelijk en religieus gebied. Er heerst woede en angst. Ze vrezen Parijs als was het een val die elk moment kan dichtslaan. Toch zijn zij gerechtigheid gaan eisen van de koningin-moeder, Catharina de Medici, en van koning Charles IX, en hebben ze bepleit dat zowel de moordenaar als zijn opdrachtgevers vervolgd moeten worden. Hierdoor worden de moeder en de zoon op hun beurt angstig, en ze besluiten dat deze oproerkraaiers moeten worden uitgeschakeld.

Op de vooravond van Sint Bartholomeus, zaterdag de drieëntwintigste, valt over de grote stad een verstikkende zomernacht. In het Louvre, het koninklijk paleis, wordt de lijst opgesteld van hen die moeten sterven. Vervolgens wordt er een bevel gegeven dat de stadsschutterij klaar moet staan op het plein voor het stadhuis; men laat de boten vastleggen om te voorkomen dat wie dan ook de Seine oversteekt en zo aan de slachting ontsnapt; men laat de poorten van de hoofdstad sluiten. Dan verdelen de katholieke edelen van de koninklijke raad de wijken die uitgekamd zullen worden; de opwinding stijgt. De vervolging begint in het Louvre zelf, in de laatste uren van de nacht die al ten einde loopt. De grote klok van Saint-Germain L'Auxerrois geeft het signaal. In het paleis, dat in slaap lijkt verzonken, bestormen dan de koninklijke gardes, geleid door hun kapitein Nancay, de kamers waar de kapiteins van de hugenoten bijeen zijn. Met lansen en zwaarden jagen ze de mannen door de gangen van het immense gebouw en executeren hen op het vierkante binnenhof. Sommigen, die doorhebben welk lot hen te wachten staat, proberen te vluchten. De gewonde Markies de Levis stormt, om zijn leven te redden, de kamer van Marguerite de Valois binnen; en als de gewapende mannen hem komen halen probeert hij de slapende prinses als verdedigingswal te gebruiken. In een met zijn bloed besmeurd nachtgewaad vraagt de prinses gratie voor hem, die hij ook krijgt. Nog lang weerklinken in de gangen, de zalen en de talloze gaanderijen de kreten van de vermoorde hugenoten, het

* Janine Garrisson is hoogleraar aan de Faculté des Lettres et Sciences Humaines in Limoges.

ijzeren gekletter van de blanke wapens, het stampen van de laarzen, en de gangen worden verlicht door de gloed van de toortsen die tijdens de achtervolging de duisternis doorboren. Als de prooi gedood is, valt de duisternis weer in.

Het zijn de cavaleristen, geleid door andere toortsen, die rond drie of vier uur 's nachts het Louvre verlaten. Aan hun hoofd de hertog de Guise; in zijn kleine manschap zijn broers d'Aumale en Joinville en de Tsjechische huursoldaat Besme, zijn handlanger. Allen maken zich op om het particuliere hotel in de Rue de Bétisy aan te vallen waar admiraal Gaspard de Coligny, bewaakt door meerdere hugenoten, de slaap probeert te vatten. Als de deur is ingetrapt en de verdedigers op de treden van de trap zijn gedood, dringt Besme als eerste de kamer binnen: 'Ben jij de admiraal?' Zeker van het antwoord, doorboort hij Coligny. Beneden op straat klinkt een ongeduldige kreet: 'Besme, ben je klaar?' Henri de Guise wenst vurig de dood van de admiraal die in 1562 in Orleans vermoedelijk zijn vader heeft laten vermoorden. Besme is klaar, hij gooit het lijk uit het raam van de woning, De Guise buigt zich over het lichaam, veegt het gezicht af: 'Ja, dat is hem, ik herken hem.' De jacht wordt voortgezet want in deze wijk dichtbij het Louvre verblijven verscheidene hugenoten.

Niet ver daarvandaan, op het plein voor het stadhuis, staat de stadsschutterij opgesteld, iedere groep ingedeeld naar zijn wijk onder het bevel van een kwartiermeester. De mannen weten niet waarom ze daar midden in de nacht, gewapend en al, bijeen zijn geroepen; ze wachten dus af. Nog voordat de dag is aangebroken heeft de klok van de kerk van Saint-Germain-L'Auxerrois geluid, waarop die van het stadhuis antwoordt. De schutters kunnen de geluiden, het schijnsel, de kreten en de musketschoten niet negeren; ze kennen de plattegrond van Parijs en weten dat er vreemde gebeurtenissen plaatsvinden in het Louvre, rond Saint-Germain, in de Rue de Bétisy. Langzaam dringt het tot hen door: de koning heeft eindelijk zijn plicht voldaan, hij heeft de taak op zich genomen de ketters die het paleis en de stad vervuilen uit te roeien en het geeft geen pas hem deze zuivering alleen uit te laten voeren. Dan, aan het einde van deze nacht, weet iedere burger in de militie die daar al uren staat in afwachting van een signaal, dat dit net gegeven is.

En zo begint de moordpartij: de protestanten, gisteren nog weinig geliefde buren, zijn vandaag doodsvijanden die vernietigd moeten worden. Men dringt hun huizen binnen; vrouwen, mannen en zelfs kinderen worden de straat op gesleurd, hun wordt de hals afgesneden, ze worden doodgestoken en daarna uitgekleed en tot slot naar de Seine gesleept. Het is een angstaanjagend bloedbad waarvan zelfs de katholieke toeschouwers de gruwelijkheid voelen, waarvan Franse en buitenlandse kroniekschrijvers de onmenselijkheid benadrukken. Als de dag aanbreekt, begeleiden de klokken van alle kerken het werk van de moordenaars die de hugenoten gedurende de hele zondag tot en met de dinsdag opjagen. Er wordt op gigantische schaal geplunderd: de Parijse protestanten zijn intellectuelen, rijke ambachtslieden, juweliers of lakenhandelaren en koopmannen in luxeproducten. Men moordt uit religieuze haat maar men moordt ook om te stelen.

De koning en het stadsbestuur hebben verscheidene dagen nodig om de razernij van de moordende burgers te bedwingen. Verscheidene eeuwen hebben het drama van de Bartholomeusnacht niet kunnen verdringen uit het bewustzijn

van de protestanten en de anderen. Er vielen meer dan tweeduizend doden, misschien zelfs drieduizend door toedoen van het volk en een veertigtal door toedoen van de mannen van de koning.

De gebroeders Coligny.
Uit: N.M. Sutherland, *The massacre of St. Bartholomew and the European conflict 1559-1572* (Edinburgh 1973).